

ВИТРИНА „СЪПРИЧАСТНОСТ“

ПЕЙО ЯВОРОВ, „АРМЕНЦИ“ – ЗА ГРУПА 1 И ГРУПА 2

Име на участниците: _____

ЧАСТ 1 – ВАШИЯТ ВЪПРОС

Двете групи работят с един и същи текст, но отговарят на различни въпроси. Отговаряйте само на своя.

- **ГРУПА 1 – Какво прави говорещият с чуждата болка?**

Той не просто я вижда. Той извършва нещо с нея. Намерете къде точно в текста се случва това.

- **ГРУПА 2 – Каква цена плаща говорещият за това?**

Да слезеш при чуждата болка не е безплатно. Намерете в текста какво губи или с какво се изцапва този, който гледа отблизо.

ЧАСТ 2 – ТЕКСТЪТ, С КОЙТО РАБОТИТЕ

Пейо Яворов, „Арменци“ (написано 1899 г., публикувано в сп. „Мисъл“, 1900 г.), първа строфа:

*„Изгнаници клетки, отломка нищожна
от винаги храбър народ мъченик,
гечица на майка робиня тревожна
и жертви на подвиг чутовно велик –
далеч от родина, в край чужди събрани,
изпити и бледни, в порутен бордей,
те пият, а тънат сърцата им в рани,
и неят, тъй както през сълзи се пей.“*

Ако групата блокира, започнете от първите два стиха („Изгнаници клетки...“) – вижте как говорещият нарича тези хора.

ЧАСТ 3 – ПОПЪЛНЕТЕ (ТОВА ПРЕПИСВАТЕ ПОСЛЕ НА ЛИСТА А4)

ЦИТАТ 1

- Препишете точно, буква по буква.

- Как този цитат отговаря на вашия въпрос?

- Препишете точно, буква по буква.
-
-

- Как този цитат отговаря на вашия въпрос?
-
-

- ИЗРЕЧЕНИЕ-ИЗВОД

Започва задължително с „Ценността, която този текст защитава, е...”

ЧАСТ 4 – ТРИ НАСОЧВАЩИ ВЪПРОСА (ОПОРА)

1. Как говорещият нарича тези хора – „те”, „едни хора” или нещо по-близко? Кой стих го доказва?
2. Има ли в строфата дистанция? Проверете: стои ли говорещият вън от бордея, или е вътре?
3. В последния стих песента минава през сравнение – „тъй както през сълзи се пей”. Кой е плакал, за да знае как звучи такова пеене?

ЧАСТ 5 – КАКВО ИЗНАСЯТЕ НА ДЪСКАТА

1. Един лист А4 с маркер: 2 цитата и 1 изречение-извод.
2. Закачете го под гумата СЪПРИЧАСТНОСТ и за трийсет и пет секунди казвайте кой е цитатът и защо доказва точно тази ценност.
3. Пазете листа – цитатите от него ви трябват в дебата след малко.

НАГЛЕДЕН ПРИМЕР ЗА ФОРМАТА НА ИЗВОДА

не „поетът съчувства на арменците”, а „Ценността, която този текст защитава, е съпричастността, защото говорещият не ги нарича „те” отдалеч, а „Изгнаници клетки” – както се говори за свои.”

ВИТРИНА „ЧИСТОТА“

ПЕЙО ЯВОРОВ, „ДВЕ ХУБАВИ ОЧИ“ – ЗА ГРУПА 3 И ГРУПА 4

Име на участниците: _____

ЧАСТ 1 – ВАШИЯТ ВЪПРОС

Двете групи работят с един и същи текст, но отговарят на различни въпроси. Отговаряйте само на своя.

- **ГРУПА 3 – Какво точно пази говорещият?**

Не „любимата“ – бъдете по-точни. Намерете гумите, с които той назовава пазеното.

- **ГРУПА 4 – От какво го пази?**

Запахата е назована съвсем конкретно в текста. Намерете я и вижте какво прави говорещият с нея.

ЧАСТ 2 – ТЕКСТЪТ, С КОЙТО РАБОТИТЕ

Пейо Яворов, „Две хубави очи“, от стихосбирката „Безсъници“, 1907 г.:

*„Две хубави очи. Душата на дете
в две хубави очи; – музика – лъчи.
Не искат и не обещават те...
Душата ми се моли,
дете,
душата ми се моли!*

*Страсти и неволи
ще хвърлят утре върху тях
булото на срам и грях.
Булото на срам и грях –
не ще го хвърлят върху тях
страсти и неволи.*

*Душата ми се моли,
дете,
душата ми се моли...*

*Не искат и не обещават те! –
Две хубави очи. Музика, лъчи
в две хубави очи. Душата на дете.“*

Ако групата блокира, сравнете двете тройки стихове за „булото на срам и грях“ – прочетете ги една след друга на глас.

ЦИТАТ 1

- Препишете точно, буква по буква.

- Как този цитат отговаря на вашия въпрос?

ЦИТАТ 2

- Препишете точно, буква по буква.

- Как този цитат отговаря на вашия въпрос?

- ИЗРЕЧЕНИЕ-ИЗВОД

Започва задължително с „Ценността, която този текст защитава, е...”

ЧАСТ 4 – ТРИ НАСОЧВАЩИ ВЪПРОСА (ОПОРА)

1. „Не искат и не обещават те...” – защо това, че очите нищо не искат, ги прави чисти в очите на говорещия?
2. Тройката стихове за булото е повторена наопаки няколко реда по-долу. Какво се променя, когато редът се обърне – заплахата се сбъдва или се отменя? И кой има силата да я отмени?
3. Говорещият се моли, вместо да действа. Това слабост ли е, или е единственото, което може да се направи с чистотата, за да остане чистота?

ЧАСТ 5 – КАКВО ИЗНАСЯТЕ НА ДЪСКАТА

1. Един лист А4 с маркер: 2 цитата и 1 изречение-извод.
2. Закачете го под думата ЧИСТОТА и за трийсет и пет секунди казвате кой е цитатът и защо доказва точно тази ценност.
3. Пазете листа – цитатите от него ви трябва в дебата след малко.

НАГЛЕДЕН ПРИМЕР ЗА ФОРМАТА НА ИЗВОДА

не „стихотворението е за любов“, а „Ценността, която този текст защитава, е чистотата, защото говорещият не иска нищо от очите – той се моли да останат такива: „Не искат и не обещават те...”“.

ПЕЙО ЯВОРОВ, „В ЧАСА НА СИНЯТА МЪГЛА“ – ЗА ГРУПА 5

Име на участниците: _____

ЧАСТ 1 – ВАШАТА ЗАДАЧА

- Защо този текст не се побира в нито една от двете колони?
- Другите четири групи работят с „Арменци“ и „Две хубави очи“ и ще закачат листовите си отляво или отдясно. Вашият текст е трети и вие ще откриете, че за него няма колона. Задачата ви е да разберете защо.

Внимание: не питайте учителя къде да закачите листа. Решете сами и бъдете готови да го защитите.

ЧАСТ 2 – ТЕКСТЪТ, С КОЙТО РАБОТИТЕ

Пейо Яворов, „В часа на синята мъгла“. Публикувано през 1909 г.; влиза в стихосбирката „Подир сенките на облаците“, 1910 г. Под заглавието стои посвещението „На моите внучета Найден, Малинка и Ганка“.

Внимание: гласът в стихотворението е на стар човек, но Яворов го пише на около трийсет години. Говорете за „лирическият говорител“, не за самия поет.

- Откъс 1 – началото:

*„Сега и гледам от прозореца: деца
играят вън; – сега е утрината тяхна
и пролет грее на безгрижните лица.“*

- Откъс 2 – от средата:

*„Извършва слънцето клетия си ход
над вашите глави открити. То прижура –
и облачен дими припламнал небосвод.
Аз зная що е пек, аз зная що е буря.“*

Ако групата блокира, започнете от стиха „Аз зная що е пек, аз зная що е буря“ и се запитайте: човек, който знае това, защо не го казва на децата?

ЦИТАТ ЗА СЪПРИЧАСТНОСТТА

- Стих, който показва, че говорещият е бил голу, при страданието.

- Какво знае той, което децата не знаят?

- Казва ли им го?

Оградете: ДА / НЕ. И обяснете с една дума защо.

- ИЗРЕЧЕНИЕ-ИЗВОД

Започва задължително с „Този текст стои между двете, защото...”

ЧАСТ 4 – ТРИ НАСОЧВАЩИ ВЪПРОСА (ОПОРА)

1. Къде физически стои говорещият и къде са децата? Кой стих ви го показва? Има ли стъкло между тях?
2. „Пек” и „буря” са природни явления. За какво в човешкия живот стоят те тук – и откъде говорещият знае толкова точно какви са?
3. Той може да излезе и да предупреди децата. Не го прави. Кое е недостойното – да им кажеш какво ги чака, или да ги оставиш още малко с „безгрижните лица”?

ЧАСТ 5 – КАКВО ИЗНАСЯТЕ НА ДЪСКАТА

1. Един лист А4 с маркер: 2 цитата и изречението „Този текст стои между двете, защото...”.
2. Говорите последни. Учителят ще ви попита пред целия клас къде отива вашият лист – вляво или вдясно. Отговорете честно.
3. Листът се закача в средата, между двете колони. Той остава там до края на часа и ще ви трябва в следващата дейност – вие ставате Съветниците.

НАГЛЕДЕН ПРИМЕР ЗА ФОРМАТА НА ИЗВОДА

не „поетът мисли за смъртта”, а „Този текст стои между двете, защото говорещият знае всичко за бурята – „Аз зная що е пек, аз зная що е буря” – и точно затова мълчи, за да не изтрие „пролетта” от безгрижните лица.”

КАЗУС И РОЛИ ЗА АКТИВНО УЧЕНЕ 2 - „СЪВЕТ НА КЛАСА: ДА СЕ ВИДИ ИЛИ ДА СЕ ОПАЗИ“

УСЛОВИЕ ЗА ВСИЧКИ РОЛИ

- Всяка реплика съдържа поне ЕДИН цитат, преписан точно от листовете А4 на дъската.
- Всяка реплика назовава ценността, която защитава – съпричастност или чистота.
- Реплика без цитат не се брои.
- Не назоваваме конкретен съученик. Ситуацията е измислена.

ЧАСТ 1 – КАЗУСЪТ

Майката на ваш съученик е тежко болна. Семейството е в затруднение и лечението струва много.

- Част от класа предлага публична кампания – снимка, история, споделяне, дарителска сметка. Аргументът им е: „Хората гаряват, когато видят лице.“
- Друга част казва: „Не е наша работа да излагаме неговата болка пред цялото училище и пред интернет. Има неща, които трябва да останат непокоснати.“
- Класният ръководител иска решение от класа до петък.

ЧАСТ 2 – СТРАНА А: „ДА СЕ ВИДИ“ (ЗАЩИТАВАТЕ СЪПРИЧАСТНОСТТА)

- Това сте групи 1 и 2 от предходната дейност. Вашата опора е „Арменци“ и вашите собствени листове, закачени под гумата СЪПРИЧАСТНОСТ.
- Вашата теза: болка, която никой не вижда, остава без помощ. Яворов не е питал арменските бежанци дали искат да бъдат описани – направил го е, защото иначе никой нямаше да разбере, че съществуват.

Три насочващи въпроса (опора):

1. Какво печели семейството, ако историята стане публична? Бъдете конкретни – не „подкрепя“, а какво точно.
2. Какво губи то? Признайте цената – силната позиция признава своята цена.
3. Кой цитат от дъската казва вашата теза по-добре от вас?

РЕПЛИКА 1

- До трийсет секунди. Започва с цитата.

РЕПЛИКА 2

- До трийсет секунди. Започва с цитата.

ЧАСТ 3 – СТРАНА Б: „ДА СЕ ОПАЗИ“ (ЗАЩИТАВАТЕ ЧИСТОТАТА)

Литература

10 клас

- Това сте групи 3 и 4 от предходната дейност. Вашата опора е „Две хубави очи“ и вашите собствени листове, закачени под думата ЧИСТОТА.
- Вашата теза: има неща, които не бива да се докосват от чужди очи. Яворов не описва любимата си – той се моли за нея. Молитвата е грижа, която не изисква публика.

Три насочващи въпроса (опора):

1. Какво остава непокътнато у човека, ако болката му не стане публична?
2. Какво губи семейството заради вашия избор? Признайте и вие цената.
3. Кой цитат от гъската казва вашата теза по-добре от вас?

РЕПЛИКА 1

- До трийсет секунди. Започва с цитата.

РЕПЛИКА 2

- До трийсет секунди. Започва с цитата.

ЧАСТ 4 – ГРУПА В: СЪВЕТНИЦИ НА СЕМЕЙСТВОТО

- Вие сте Група 5 от предходната дейност – вече намерихте средата веднъж. Сега я намерете пак.
- Вашата опора е листът, който закачихте между двете колони: „В часа на синята мъгла“. Там един човек, който знае всичко за бурята, избира да не изтрие безгрижието от чуждото лице – и въпреки това не изчезва от живота на децата. Това е трето поведение, различно и от показването, и от премълчаването.
- Вие не спорите. Докато другите се готвят, вие вече работите. Говорите предпоследни и имате две минути.

КАКВО ЧУХ ОТ СТРАНА А

- Най-силният им аргумент и цитатът му.

КАКВО ЧУХ ОТ СТРАНА Б

- Най-силният им аргумент и цитатът му.

- Какво конкретно предлагаме – кой, какво, кога?

- Как то нази СЪПРИЧАСТНОСТТА

- Кой решава накрая?
- Едно изречение – и то е най-важното.

Три насочващи въпроса (опора):

1. Може ли да се помогне, без да се показва лице? Как?
2. Кой има право да реши какво да стане публично – класът, училището или самото семейство?
3. В „В часа на синята мъгла“ говорещият не крещи и не мълчи докрай – той казва „спомнете си за мене“. Какъв е неговият вариант на помощ и има ли той съвременен еквивалент?

ЧАСТ 5 – АЛТЕРНАТИВЕН КАЗУС (АКО ОСНОВНИЯТ Е НЕПОДХОДЯЩ ЗА КОНКРЕТНИЯ КЛАС)

Ученик от вашето училище е бил тормозен в социална мрежа. Има екранни снимки.

- Част от класа иска да ги публикува, за да се види какво се случва и да реагират възрастните. Друга част казва, че така унижението ще бъде видно от още хиляда души. Училището иска решение.
- Ролите, опорите и правилата остават същите – само казусът се сменя.

КЛЮЧ С ОЧАКВАНИ ОТГОВОРИ (САМО ЗА УЧИТЕЛЯ)

Отговорите по-долу са ориентир, не единствено вярно решение. Приемайте всеки отговор, подкрепен с точен цитат.

ЧАСТ 1 – АКТИВНО УЧЕНЕ 1: ТРИТЕ ВИТРИНИ

Група 1 – „Арменци“: какво прави говорещият с чуждата болка?

- Очаквани цитати: „Изгнаници клетки, отломка нищожна“; „и пият, тъй както през сълзи се пей“.
- Очакван извод: той я приема като своя и ѝ дава глас. Обръщението „Изгнаници клетки“ е обръщение към близки, не описание на чужди.
- Насочващи въпроси: 1) нарича ги „клетки“ и „дечица“ – гumi за свои; 2) той е вътре, вижда „сърцата им в рани“, което отвън не се вижда; 3) сравнението издава, че говорещият познава този вид пеење отвътре.

Група 2 – „Арменци“: каква цена плаща за това?

- Очаквани цитати: „изпити и бледни, в порутен бордей“; „те пият, а тънат сърцата им в рани“.
- Очакван извод: за да направи болката видима, той трябва да я опише неукрасена – да покаже и виното, и бордея, и телата. Съпричастността се плаща със загуба на дистанция и на благоприличие.

Група 3 – „Две хубави очи“: какво пази говорещият?

- Очаквани цитати: „Две хубави очи. Душата на дете“; „Не искат и не обещават те...“.
- Очакван извод: пази не човека, а състоянието – невинността, това, че очите нищо не искат и нищо не обещават.

Група 4 – „Две хубави очи“: от какво го пази?

- Очаквани цитати: „Страсти и неволи / ще хвърлят утре върху тях / булото на срам и грях“; „не ще го хвърлят върху тях“.
- Очакван извод: заплахата е назована съвсем конкретно – времето и светът. Говорещият няма власт над тях, затова обръща реда наопаки: това е заклинание, не аргумент.

Група 5 – „В часа на синята мъгла“: защо не се побира в нито една колона?

- Цитат за съпричастността: „Аз зная що е пек, аз зная що е буря.“ Двойното „аз зная“ е знание, платено с преживяване – говорещият е бил долу.
- Цитат за чистотата: „и пролет грее на безгрижните лица“ или „над вашите глави открити“. Това е недокоснатото, което той не иска да наруши.
- Какво знае, което децата не знаят: че пекът и бурята са неизбежни – „Извършва слънцето заклетия си хог“, тоест няма как да бъдат избегнати.
- Казва ли им го? НЕ – или по-точно, казва го на нас, читателите, а не на децата. Приемете и отговор ДА, ако групата защити, че самото стихотворение е предупреждението.

- Очакван извод: този текст стои между двете, защото говорещият е бил в бордея на живота и знае всичко за бурята, но избира да не изтрие пролетта от безгрижните лица. Той нито показва болката, нито се преструва, че я няма – стои между тях и мълчи, а накрая иска само едно: „спомнете си за мене“.
- Терминологична точност: старецът в „В часа на синята мъгла“ е лирически говорител, не биографичният Яворов – поетът умира на 36 години и няма собствени внуци, а посвещението е към деца от неговия род. Ако ученик каже „Яворов на стари години“, поправете спокойно на „гласът в стихотворението“.
- Ако групата настоява да закачи листа в едната колона, не я поправяйте веднага. Попитайте: „А другият ви цитат къде отива?“ Затруднението трябва да дойде от текста, не от учителя.

- **Извод, който учителят назовава в моста:**

Двете витрини показват двете лица на една и съща грижа. В „Арменци“ грижата слиза и се изцапва; в „Две хубави очи“ грижата се отдръпва, за да не изцапа. А третият лист виси между тях и доказва, че съществува и трето място – най-трудното: да знаеш всичко и да мълчиш, без да изчезнеш.

ЧАСТ 2 – АКТИВНО УЧЕНЕ 2: КРИТЕРИИ ЗА ПРИЕМАНЕ НА РЕПЛИКАТА

- **Автентичен цитат.**

Съвпада буква по буква с лист от гръската. При перифраза върнете ученика към листа.

- **Назована ценност.**

В репликата се чува „съпричастност“ или „чистота“, при това осмислено, не залепено накрая.

- **Призната цена.**

Силната реплика признава какво губи собствената ѝ страна. Ако нито една реплика не го прави, попитайте направо: „А какво губи човекът от вашия избор?“

- **Достойнство.**

Никой не назовава конкретен съученик и никой не говори от името на болния човек, без да отбележи, че говори вместо него.

- **Съветниците ползват третия лист.**

В предложението им трябва да се чуе логиката на „В часа на синята мъгла“: помощ, която не изисква чуждото страдание да бъде разказвано публично.

ЧАСТ 3 – ОБРАЗЕЦ НА СИЛНА И НА СЛАБА РЕПЛИКА

- **СЛАБА реплика (Страна А):**

„Трябва да помогнем, защото е наш съученик и толерантността е важна.“
Защо е слаба: няма цитат, няма назована ценност, няма конкретика, а „толерантността е важна“ е лозунг.

- **СИЛНА реплика (Страна А):**

„Яворов пише „Изгнаници клетки, отломка нищожна“ за хора, които никои не е искал да види. Ако не беше го написал, ние днес нямаше да знаем, че са съществували. Защи́тавам съпричастността: болка, която остава невидима, остава и без помощ. Признавам цената – семейството ще загуби спокойствието си. Но ще получи лечение.“

- **СИЛНА реплика (Страна Б):**

„В „Две хубави очи“ Яворов не описва любимата си пред никого. Той пише „Не искат и не обещават те...“ и се моли. Защи́тавам чистотата: има неща, които, щом бъдат показани, вече не са същите. Признавам цената – ще съберем по-малко пари. Но човекът ще влезе утре в час, без сто души да знаят как изглежда майка му в болницата.“

- **СИЛНО предложение на Съветниците:**

„Ние гледаме листа в средата. „Аз зная що е пек, аз зная що е буря“ – човекът, който знае най-много, не крещи и не изчезва. Затова предлагаме: кампанията се прави, но без име, без снимка и без история – само класът знае за кого е. Едновременно с това организираме дежурства за храна и за уроци, които не изискват никакво разказване. И най-важното: решението кое да стане публично взема самото семейство, а ние му представяме и двата варианта в петък. Така пазим чистотата – никои не вижда лицето му; и съпричастността – помощта стига готам, докъдето трябва.“

- **Други приемливи трети решения:**

- Анонимна кампания за всички семейства в подобно положение, без нито едно име.
- Помощ, която не изисква разказ: дежурства, храна, помощ с уроците, придружаване.
- Класът събира средства сам и предлага публичната кампания само като опция на семейството.

ЧАСТ 4 – ЗАДАЧА ЗА ПРОВЕРКА НА ЦЕЛТА

Откъс: финалът на „В часа на синята мъгла“:

*„И ето в оня час на синята мъгла,
когато млъква шум и тишината стене,
при своите прозорци седнали без мощ,
спомнете си, деца, спомнете си за мене
и прошепнете – лека нощ!“*

Точка 1 – коя ценност разпознавате? (измерва цели 1 и 2)

Приемете и трите отговора.

- **ЧИСТОТА** – той не иска нищо от децата освен един шепот, също както очите в „Две хубави очи“ „не искат и не обещават“.
- **СЪПРИЧАСТНОСТ** – „при своите прозорци седнали без мощ“ показва, че той вече е бил там, където те ще стигнат, и им го признава.
- **И ДВЕТЕ** – най-силният отговор, ако е доказан с думи от текста.

Точка 2 – кой образ носи ценността? (измерва цел 2)

„Синята мъгла“ (часът на края), „прозорецът“ (стъклото между поколенията) или „шепотът“. Приемете всяка от трите, ако ученикът я обвърже със стих.

Точка 3 – довършете изречението (измерва цел 3)

Всяко смислено изречение с двете думи и конкретно условие – например: „... когато помагам, без да превръщам чуждата болка в зрелище.“

Критерий за успех: Вярно попълнени поне 2 от 3 точки.

ЧАСТ 5 – СПРАВОЧНА СТРАНИЦА ЗА УЧИТЕЛЯ

Тук е само това, което не се появява в работните листове на групите: твърдението за скалата и финалът за задачата за проверка. Текстовете, върху които работят групите, стоят в самите работни листове (Приложения 1, 2 и 3).

Скалата – твърдението (учителско, не е цитат от Яворов):

„Ако някой страда, най-доброто, което мога да направя, е да покажа болката му на другите.“

Скалата се чертае встрани от главната дъска – на странично крило или на лист А3 на стената:

- 1 = изобщо не съм съгласен, под нея „болката на човека си е негова“;
- 5 = напълно съм съгласен, под нея „ако не я покажа, никой няма да помогне“.
- Понятията СЪПРИЧАСТНОСТ и ЧИСТОТА НЕ се изписват тук – те се появяват едва във въведението, върху главната дъска. Скалата стои и на слайд 2.

Факти-комби:

- Пейо Тотеф Крачолов, известен като Пейо Яворов. Роден 1878 г. в Чирпан, починал 1914 г. в София.
- „Арменци“ – написано в края на 1899 г., публикувано в сп. „Мисъл“ през 1900 г.
- „Две хубави очи“ – от стихосбирката „Безсъници“, 1907 г. Мина Тодорова умира през 1910 г. в Париж.
- „В часа на синята мъгла“ – публикувано 1909 г., влиза в „Подир сенките на облаците“, 1910 г. Посвещение: „На моите внучета Найден, Малинка и Ганка“.

ЧАСТ 6 – АКО ВРЕМЕТО ИЗТИЧА

- Съкратете дебата до по една реплика на страна; Съветниците не се пропускат – без тях часът остава на нивото „кой победи“.
- Ако Активно учене 1 закъснее, съкратете представянето на групи 2 и 4, но Група 5 говори задължително – без нея урокът губи третия свят.
- Задачата за проверка на целта не се пропуска при никакви обстоятелства.
- Ако дебатът стане личен, спрете го веднага и се върнете към правилото: не назоваваме конкретен човек.